

DE LES VAN DE WATERSNOODRAMP

LOTTE JENSEN • hoogleraar Nederlandse literatuur- en cultuurgeschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen
nd.nl/opinie BEELD ANP / YOUR CAPTAIN LUCHTFOTOGRAFIE

... De herdenking van de Watersnoodramp in 1953 is een uitgelezen moment om te leren van de geschiedenis.

Op 1 februari 2023 is het zeventig jaar geleden dat de Watersnoodramp plaatsvond. Deze vormt een ijkpunt in de Nederlandse geschiedenis: de ramp is opgenomen in de Canon van Nederland, waarin vijftig gebeurtenissen en personen zijn opgenomen die betekenisvol waren voor dit land. Dat is op zichzelf al reden genoeg om er aandacht aan te besteden. Herdenkingen voegen daar nog een extra dimensie aan toe. Die vormen een uitgelezen moment om ook te reflecteren op de eigen tijd: welke lessen kan de geschiedenis ons nu leren?

In haar essay Crisis! laat historicus Beatrice de Graaf zien dat de omgang met vroegere rampen relevante inzichten voor het heden biedt, zowel voor overheden als burgers. Ze beschrijft overtuigend hoe het systeem van crisisbeheersing de afgelopen tweehonderd jaar ingrijpend is veranderd. Met name de rol van de overheid is groter geworden. Dat heeft positieve kanten, want moderne overheden kunnen met behulp van de nieuwste kennis en technologie een crisis over het algemeen veel beter bestrijden dan vroeger. Ze handelen bovendien vaker proactief vanuit het besef dat het belangrijk is op een volgende crisis voorbereid te zijn.

De Watersnoodramp houdt ons in dat opzicht een spiegel voor: politieke nalatigheid kan grote gevolgen hebben. Het ging destijds zo gruwelijk mis, omdat eerdere waarschuwingen over de slechte staat van de dijken werden genegeerd. De actuele les is dat dat nooit meer mag gebeuren. Zoals de huidige deltageminister Peter Glas het formuleert: 'We moeten alles op alles zetten om een ramp voor te blijven.'

Maar, zo merkt De Graaf terecht op, de overheid is niet de enige reddingsboei in tijden van rampspoed. Burgers zijn ook zelf aan zet. Zij zijn het die de veerkracht van een samenleving bepalen, zo laten vroegere crises

zien. Of het nu om cholera-epidemieën, branden of watersnooden ging, steeds moesten nieuwe bronnen van solidariteit worden aangeboord. Via inzamelingsacties, benefietvoorstellingen, liefdadigheidspublicaties, collectes en liederen wisten betrokken burgers geld en goederen in te zamelen voor de noodlijdenden.

saamhorigheid

Op dat punt valt een tweede les te trekken uit de Watersnoodramp: gemeenschapsgevoel is essentieel om een crisis te boven te komen. In 1953 bereikte de nationale saamhorigheid een absoluut hoogtepunt: de ramp maakte een vloedgolf aan liefdadigheid los. Overal in het land werden inzamelingsacties georganiseerd ten behoeve van de slachtoffers in Zuidwest-Nederland. De actie 'Beurzen open, dijken dicht' was een ongeëvenaard succes met een totale opbrengst van ruim 5,2 miljoen gulden. Dit type liefdadigheid is een christelijke erfenis en nam een hoge vlucht in de negentiende eeuw. Na de watersnooden van 1820, 1825, 1855 en 1861 stroomden gigantische bedragen binnen voor de slachtoffers.

Goed burgerschap, zo benadrukten publicisten keer op keer, ging gepaard met naastenliefde. Donateurs ervoeren het als hun christenplicht naar de noodlijdenden om te kijken. In de media werd deze trits – godvruchtigheid, vaderlandsliefde en liefdadigheid – keer op keer herhaald. Liefdadigheid groeide zo uit tot een van de pijlers van het Nederlandse zelfbeeld.

Nationale inzamelingsacties behoren tot op de dag van vandaag tot het vaste repertoire bij watersnooden. Neem bijvoorbeeld de landelijke hulpactie die in 1995 van de grond kwam. Nederlanders trokken toen massaal de portemonnee, ook al waren de dijken nog niet doorgebroken. Toen in de zomer van 2021 het water door de straten van het Limburgse Valkenburg stroomde, kwamen de hulpacties opnieuw spontaan op gang. Deze en voorgaande hulpacties tonen aan hoe diepgeworteld de behoefte is om mensen in nood te helpen.

in de steek gelaten

Natuurlijk kent saamhorigheid grenzen. Wanneer groepen zich door de overheid in de steek gelaten voelen of te lang moeten wachten op de afwikkeling van schadeclaims, ontstaat onvrede. Dat gebeurde bijvoorbeeld in 1995 onder de varkenshouders, tuinders en boeren, die te weinig werden gecompenseerd voor de geleden schade. Ook wachten veel getroffenen in Valkenburg nog altijd op een bevredigende afwikkeling van de schadeclaims. De overheid is er in deze gevallen mede debet aan dat het crisisgevoel aanhoudt.

sterker

Crisisbeheersing vanuit de overheid en crisisbesef bij de bevolking moeten dus op de juiste manier op elkaar afgestemd zijn om sterker uit een crisis te komen, aldus De Graaf in haar essay. De Watersnoodramp van 1953 geeft ons anno 2023 twee belangrijke lessen mee. Om volgende watercrises te voorkomen is proactief handelen noodzakelijk. Daarnaast kan saamhorigheid een belangrijke bron van veerkracht zijn: als de overheid faalt, reiken burgers elkaar de hand.

►► Lotte Jensen is auteur van *Wij en het water. Een Nederlandse geschiedenis* (De Bezige Bij, 2022)

Burgers bepalen de veerkracht van de samenleving.

Luchtopname van de Zeeuwse Deltawerken ter hoogte van de Roompotsluis in de Oosterscheldekering. Deze stormvloedkering wordt beschouwd als de meest indrukwekkende waterkering ooit in Nederland gebouwd.